

3. Навальна М. І. Функціонування нових відонімних утворень у мові сучасної української публіцистики // Лінгвістика : Зб. наук. праць. – Вип. 1 (28). – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – С. 141–150.

4. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації. 2012–2013: Словник. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2014. – 172 с.

5. Стасюк Т. В. Відонімні утворення: структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 «українська мова». – Дніпропетровськ, 2005. – 18 с.

Негер О.Б.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Ужгородський національний університет*

ВПЛИВ МОДИ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ УРБАНОНІМІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УРБАНОНІМІВ ЗАКАРПАТТЯ)

Мода належить до тих екстралінгвальних факторів, які вже віддавна зумовлюють певні якісні і кількісні зміни в онімних підсистемах. Так, досліджуючи антропонімію, І. Франко зауважує, що структура й популярність українських прізвищ (які згодом стають прізвищами) у XVI – XVII ст. залежала від певної моди [4, с. 396]. До 1775–1783 рр. Т. Єгорова відносить моду в топонімії Нового світу на класичні імена [2, с. 115]. Очевидно, обов'язковими передумовами появи модних тенденцій у тій чи іншій галузі є множинність та недовговічність елементів певного класу й можливість виразити суб'єктивізм. З цього погляду антропоніми стають тією онімичною підсистемою, де мода може проявитися найбільшою мірою. У топонімії мода проявляється пізніше. При цьому не варто забувати й про те, що у градації екстралінгвальних чинників, які впливають на ономастикон, мода є вторинним фактором, який появляється як наслідок певних «історичних та громадських обставин» [4, с. 396]. Тобто про моду на ті чи інші назви можна говорити, обов'язково зауважуючи при цьому суспільні передумови виникнення її.

Як зазначає М. Романюк, «хоча в енциклопедичних виданнях мода окреслюється як нетривале панування в суспільстві певних смаків..., зумовлене зміною побутових та естетичних потреб, або ж, у широкому розумінні – нестійка, минуша популярність, проте її вплив на склад та особливості функціонування національного ономастикону також є незаперечним» [3, с. 23]. На думку дослідниці, яка першою здійснила комплексне дослідження впливу моди на функціонування всієї системи онімів Закарпаття кінця XX – початку XXI ст., особливо такі впливи проявляються під час суспільних змін. Проте стосовно урбанонімії це твердження є не зовсім точним. Мода стає важливим фактором розвитку системи називання, коли ця система вже сама досягла певного ступеня розвитку. Спочатку назви

вулиць – це лише спосіб зорієнтуватися в населеному пункті. Згодом, з розвитком самого суспільства і збільшенням кількості географічних одиниць у межах одного міста при вичерпності назв-характеристик для цих об'єктів вони починають використовуватися як спосіб пропаганди певної ідеології. І велика кількість таких урбанонімів ще не означає моду на них. Передусім це наслідок втручання у процес номінації міських об'єктів держави, яка керується створенням певного політичного, ідеологічного фону і аж ніяк не модою. І лише після того, з подальшим розростанням міст та все складнішою еволюцією суспільства появляються назви вулиць, виникнення яких можна пов'язати із впливом моди. Так виникає мода на ідеологічні (меморіальні та назви-вшанування) найменування.

Дехто з мовознавців називає моду впливом культури та ідеалів певної епохи [1, с. 115]. Певною мірою з цим можна погодитись, додавши, що мода стає перш за все наслідком впливу певної епохи і ознакою того, що суспільство досягло певного рівня розвитку. Період, коли подібні процеси розпочалися на Закарпатті (стосовно офіційних урбанонімів), можна датувати 50–60-ми роками. Частково модою як тенденційним явищем, частково політикою держави, яка й спричинила появу цієї моди, мотивовані урбаноніми на честь космонавтів, що вшановують певні професії, назви на честь революційних діячів. Слід зауважити, що коли подібні назви з'являлися у 40-і рр., це було зумовлено виключно політикою держави. Про моду можна говорити тоді, коли аналогічні одне одному явища появляються не з примусу, а виключно із суб'єктивного бажання авторів вибрати саме це, а не інше найменування. Водночас потрібно зазначити, що виникнення великої кількості певних елементів зумовлює їх популярність, а відтак моду на них.

Важливу роль відіграла мода при поширенні так званих «позитивних назв», покликаних створювати приємні образи у свідомості людей. На відміну від назв естетичних, «позитивні» не мають практично ніякої співвіднесеності з реальністю. Тобто якщо вулиця *Вербова* або *Яблунева* може означати наявність на ній означеного рослинного покриву, то вулиця *Весела* або *Щаслива* зовсім не означає проживання на ній тільки веселих або щасливих людей. Появившись у радянський час, ці назви набули надзвичайної популярності і внаслідок універсалізації національних урбанонімів та впливу моди, стали дуже розповсюдженими і на Закарпатті. Сучасні вулиці *Тиха* (у всіх містах, крім Перчина і Чопа), *Молодіжна* (Ужгород, Виноградів, Свалява, Іршава, Берегове, Чоп), *Затишна* (Свалява і Хуст), *Весела* (Берегове), *Щаслива* (Ужгород) при перейменуваннях 90-х років не викликали особливих суперечок і, враховуючи зміну глибинного контексту, стали просто «позитивними» назвами.

У 70–80 роках спостерігається значне збільшення населення та розширення територіальних меж міст Закарпаття. Це зумовило потребу у нових назвах. Зважаючи на практичну вичерпність шаблонних назв, виникла необхідність у використанні нових, але таких, які б не суперечили державній політиці. У випадках, коли в регіонах виникає необхідність створення чогось

нового, вони апелюють до центральних міст, по-перше, щоб повністю відповідати вибраному ним курсу, по-друге, це є ознакою постійного тяжіння периферії до розвинутішого і впливовішого місця, яке вона реалізовує через копіювання придуманого там. Крім того, психологи говорять про такий тип групової поведінки людей, як наслідування, що виступає способом адаптації серед інших груп осіб [5, с. 51]. Ці чинники спричинили у закарпатських містах появу моди на назви на честь міст-побратимів. Активне «братання» радянських міст між собою та з містами дружніх держав у той час відбилося і на віддалених від центральної Москви і навіть від Києва містечках, в тому числі і на закарпатських. Схожим модним віянням є вшанування міст братніх республік (або самих країн) для створення ефекту єдиної великої країни. Так, появляються вулиці *Кошицька*, *Осетинська*, *Болгарська* (Ужгород), *Пряшівська*, *Пряшівська бічна* (Мукачеве).

Можливі два варіанти реалізації модних тенденцій в урбанонімії: 1) без адаптації до навколишніх умов; 2) з адаптацією до місцевих реалій. Перший варіант знаходить яскраве вираження при прагненні універсалізувати урбанонімікон (напр., масове поширення назви вул. *Леніна В.* у всіх без винятку містах СРСР), другий відображається у дотриманні популярних тенденцій з різними варіаціями, але у чітко виражених межах (напр., номінація вулиць на честь військових діячів, коли кожен населений пункт орієнтувався на місцевих за походженням осіб). Так, географічне розташування Закарпаття, його близькість до кордонів з Словаччиною та наявність міжнародних трас зумовлюють домінування назв, які вшановують словацькі міста. Наявність моди з адаптацією до локальних умов свідчить, з одного боку, про тенденцію до демократичності того чи іншого суспільства, з іншого, до відображення регіональної специфіки.

Останнім часом спостерігається мода на повернення давніх назв та номінацію нових вулиць на честь місцевих діячів. Ці процеси відбуваються в рамках традиціоналізації урбанонімікону [6] і з метою уникання швидких майбутніх перейменувань.

Функціонуючи як вторинне, зумовлене суспільними чинниками утворення, мода в ономастичній системі стала невід'ємним елементом існування цієї системи, який швидко еволюціонує і стає невід'ємним елементом появи, трансформації та подальшого зникнення урбанонімів.

Список використаних джерел:

1. Гринюкова Р. Про виникнення неологізмів у німецькій мові / Р. Гринюкова // Наукові записки. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 35. – С. 114–118.
2. Егорова Т. Названия улиц в семиотическом аспекте общности стилей / Т. Егорова // Ономастика. Поволжье. Стратиграфия / Под ред. А. Суперанской. – М. : Наука, 1988. – С. 112–119.
3. Романюк М. Соціально зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кін. ХХ – поч. ХХІ ст. / М. Романюк. – Ужгород : Гражда, 2007. – 124 с.
4. Франко І. Причинки до української ономастики / І. Франко // Зібрання творів : [у 50 т.]. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 36. – С. 391–426.

5. Швачко О. Соціальна психологія / О. Швачко. – К. : Вища шк., 2002. – 111 с.

6. Odaloš P. Urbanonima v procese spolocenskyh zmien 90 rokov v europskych postsocialistickych krajinach / P. Odaloš // Urbanonyma v kontexte historie a súčasnosti : Mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). – Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. – S. 80–88.

Омельян Г.А.

викладач,

Екологічний коледж

Львівського національного аграрного університету

ЕКОЛОГІЯ МОВИ ТА МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ В СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Сьогодні стає очевидним той факт, що саме поняття «екологія», що на початку стосувалося лише природи, її захисту від людської діяльності, набуває іншої мотивації. Її окреслюють такі смисли як «екологія культури», «екологія мислення», «екологія слова», «екологія мови», «еколінгвістика» тощо.

Екологія наукового знання – закономірний процес у формуванні екологічного мислення, сутністю якого є усвідомлення, підлаштування дій під закони біосфери [10, 65-73].

Початок ХХІ століття увійшов в історію як епоха вивчення різноманітних екологічних проблем, які суспільство ставить перед собою, переосмислює в перспективі розвитку.

Відомо, що термін «екологія» ввів у 1866 році Ернст Геккель (нім. природодослідник і філософ, виявив, описав і назвав тисячі нових видів, зробив карту генеалогічного дерева, створив багато термінів в біології) для означення нової дисципліни у складі біології як загальної науки про взаємодію організмів у середовищі.

Термін «екологія мови» виник порівняно недавно. Поняття «екологія мови» ввів американський лінгвіст Е. Хауген в 1970 році.

«Екологія мови» вивчає взаємодію мови з оточуючими факторами, з метою збереження самобутності окремої мови і підтримки мовного різноманіття.

Подібно до того, як екологія впливає на взаємодію живих організмів між собою, «екологія мови» вивчає вплив мов одна на одну і взаємодію з зовнішніми факторами.

Екологічні проблеми в природі можуть погіршити здоров'я людей, проблеми екології мови можуть призвести до деградації людини, для якої ця мова рідна.

Занепад рідної мови є наслідком зубожіння народу. Воістину справедливі